

چالش‌های کیفیت محیطی در مکان‌های تفریحی شهری (نمونه موردی: مراکز تفریحی شهر ایلام)

مهوش میرزابیگی*، عادل شریفی** و راضیه قدرجانی***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۷/۱۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۳/۱۱/۱۴

چکیده

هر شهر ارگان زنده و پویایی است که برای حفظ سلامتی ساکنان و همچنین بقای خود، احتیاج به محیط با کیفیت مناسب دارد. در زمان حاضر شهرهای ایران به گونه‌ای هستند که به لحاظ کیفیت محیطی، با انواع مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، حکمرانی، زیرساختی و زیست محیطی مواجه‌اند و این موضوعات نیز ارتباطی مستقیمی با مقوله کیفیت محیطی می‌یابند. اهمیت این مطلب زمانی بیشتر جلوه خواهد کرد که با نگاهی طراحانه فضاهای شهری موفق را در طول تاریخ بررسی کنیم. در حقیقت، فراهم آوردن فضاهایی با کیفیت محیطی مناسب مهم‌ترین عامل جذب افراد در این فضاهای و تبدیل شدن آن‌ها به یک فضای فرآیند و قابل استفاده برای عموم مردم بوده است. یکی از مکان‌های شهری که در کلیت کیفیت محیطی شهر و رضایتمندی شهروندان بسیار اثرگذار است، مناطق تفریحی و گذران اوقات فراغت می‌باشد. درهایی راستا پژوهش حاضر با استفاده از شاخص‌های مستخرج از مطالعات قبلی، ادراکات شهروندان شهر ایلام را در مواجه با کیفیت محیط‌های تفریحی به‌منظور پیدا کردن مشکلات و مسائل موجود در این فضاهای مورد بررسی قرار داده است. برای رسیدن به این مهم با استفاده از گردآوری پرسشنامه‌ای داده‌ها و تحلیل آن‌ها در نرم‌افزار SPSS اقدام شد. نتایج ناشی شده از تحلیل‌های آماری حاکی از تسلط ۲ عامل تعاملات اجتماعی و محیط‌های سبز به عنوان عوامل بحرانی در تصاویر ذهنی مردم در امکان تفریحی با در نظر گرفتن کیفیت محیطی در آن‌ها می‌باشد. درواقع، این دو عامل بیشترین نقش را در تنزل کیفیت محیطی در ذهن مردم بازی می‌کنند. نکته جالب این نتایج در غلبه ذهنیت مردم بر عینیت موجود در پاسخ‌های نهایی می‌باشد.

واژگان کلیدی

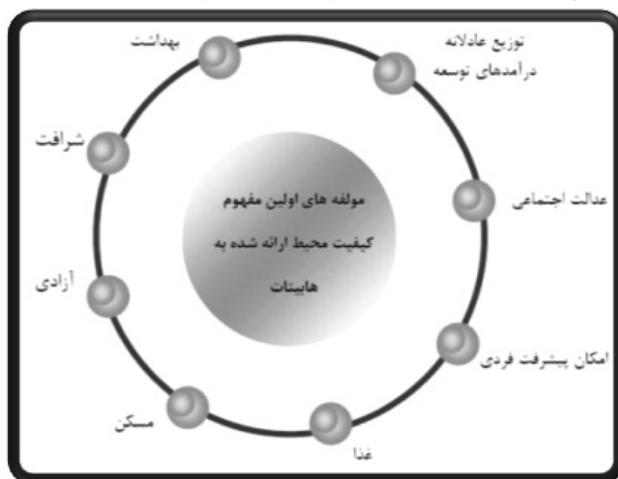
چالش‌های کیفیت محیطی، اوقات فراغت، شهر ایلام، رگرسیون خطی، روابط اجتماعی

مقدمه

رضایت ساکنان به عنوان تجربه لذت بردن از یک مکان خاص تعریف شده است. حال آن که در باب رضایتمندی، مطالعات مختلفی صورت گرفته است و توجه اندیشمندان مختلف در این باب، بیشتر به کیفیت محیطی بوده است. کنتر، سه جز اصلی را در ارزیابی رضایت ساکنان از محل زندگی مؤثر می داند: جنبه های فضایی (معماری، شهرسازی)، جنبه های انسانی (روابط اجتماعی) و جنبه های عملکردی (خدمات و تسهیلات) (Canter, 1997)، که هر سه جز مربوط به کیفیت محیطی است. با توجه به نکات ذکر شده در باب تعاریف کیفیت محیطی و درنظر گرفتن این حقیقت که یکی از رسالت اصلی در هر شهری، فراهم آوردن مکان های تفریحی و اوقات فراغت برای شهروندان خود می باشد، پژوهش حاضر بر آنست که مسراهای ادارکی شهروندان درباب کیفیت محیطی در مکان های تفریحی شهری را واکاوی کرده تا این ره چالش های موجود را شناسایی کند. درهایین راستا روش این پژوهش توصیفی – تحلیل بوده و شهر ایلام به عنوان نمونه موردی انتخاب شد.

مفهوم کیفیت محیط

در اولین کنفرانس سکوتگاه سازمان ملل در سال ۱۹۷۶، مفهوم کیفیت محیط مطرح شد. در این کنفرانس کیفیت محیط را با برآورده کردن نیازهای اساسی انسان و عدالت اجتماعی مترادف دانستند که این نیازها عبارت هستند از: غذا، مسکن، شغل، بهداشت، آزادی، شرافت؛ امکان پیشرفت فردی و توزیع عادلانه درآمدهای توسعه (بحرینی، ۱۳۷۷).

تصویر ۱- مؤلفه های کیفیت محیط، ارائه شده در اولین کنفرانس سکوتگاه سازمان ملل

واژه "محیط" چنان کاربرد دارد که تشخیص معنای دقیق آن را دشوار کرده است. جغرافی دانان به تعریف زمین و آب و هوای می پردازند، روان شناسان در تعریف مردم و شخصیت فردی آن ها می کوشند، جامعه شناسان سازمان های اجتماعی و فرآیندها را تعریف می کنند، معماران عهده دار تعریف ساختمان ها و محیط های باز و منظر و نظایر این ها هستن (لنگ، ۱۳۸۸).

کیفیت نیز همانا چگونگی ویژگی های هرچیز یا پدیده است که تأثیر عاطفی و عقلانی خاصی بر انسان می گذارد (پاکزاد، ۱۳۸۸). بنابراین می توان کیفیت هر شی از اشیای دیگر می شود، و امکان داوری در مورد برتری یا مشابهت و یا فروتنی یا کاستی چیزی را در مقایسه با چیزهای دیگر فراهم می سازد (گلکار، ۱۳۷۹)، الکساندر نیز معتقد است که نوعی کیفیت محوری وجود دارد که مبنای اصلی حیات و روح هر انسان، شهر، بنا یا طبیعت بکر است. این کیفیت عینی و دقیق است؛ اما نمی توان نامی برآن گذاشت (الکساندر، ۱۹۶۹).

مؤلفه های اثرگذار بر کیفیت محیط: پژوهش های مربوط به شاخص های شهری یکی از زمینه های نهضت شاخص های اجتماعی است که در اوخر دهه ۱۹۶۰ از جانب ریموند بائر بنیان گذاری شد (بحرینی، ۱۳۷۷) مجموع شاخص هایی که برای سنجش کیفیت محیط در نظر گرفته می شود، روی هم رفته نیم رخ کیفیت محیطی حوزه مورد مطالعه را به وجود می آورند. نیمرخ یک نمای سریع و آسان از شرایط محیط، برحسب عوامل محیطی مرتبط فراهم می آورد (ون پل، ۱۹۹۷)^۱ و بستر را برای شروع برنامه ریزی و تدوین راهبردهای توسعه حوزه مورد مطالعه آماده می کند.

از مباحث مطرح شده درباره مؤلفه‌های سازنده کیفیت محیط چنین نتیجه گرفته می‌شود که مبحث کیفیت محیط یک مفهوم چندبعدی و سلسله مراتبی است. دو نوع شاخص برای سنجش کیفیت محیط قابل تشخیص است. شاخص‌های مشاهده کارشناسی و شاخص‌های اثر محور. شاخص‌های مشاهده کارشناسی براساس ویژگی‌های واقعی محیط، شاخص‌هایی هستند که با روش‌های فیزیکی و از طریق خود انسان‌های قابل بررسی و اندازه گیری هستند. شاخص‌های اثرمحور، واکنش‌های ادراکی و عاطفی برانگیخته شده از شرایط محیط سکونتی هستند. معیار اندازه گیری این آثار، سنجش میزان رضایتمندی یا احساس آزدگی شخص نسبت به شرایط سکونتش است (همان).

طی ۲۰ سال اخیر تحقیقات زیادی در کشورهای مختلف دنیا، به خصوص در آمریکا، به منظور تدوین شاخص‌های ارزیابی کیفیت محیط انجام شده است. در آمریکا تحقیقات گسترده‌ای از سال ۱۹۸۳ تا کنون به منظور دست یابی به شاخص‌هایی برای ارتقاء کیفیت محیط سکونتی از طریق سیاست گذاری‌های دولتی صورت گرفت. در کشورهایی هم چون کانادا، فرانسه، هلند، نروژ و انگلستان به منظور ارزیابی و ارتقاء کیفیت محیط در مقیاس‌های ملی و محلی، شاخص‌ها و چشم اندازهایی در سیاست گذاری‌ها و اهداف ملی در نظر گرفته شده است (بحرینی، ۱۳۷۷).

مؤلفه‌های کیفیت محیط از دیدگاه شهرسازان و برنامه‌ریزان: شهرسازان و برنامه‌ریزان عموماً مؤلفه‌های مختلفی را از جنبه‌های گوناگون در مورد کیفیت محیط شهری عنوان می‌کنند. برنامه‌ریزان و طراحان دارای نقطه نظرهای خاص خود در مورد شهرها بوده و مجموعه‌ای مشخص از ارزش‌ها را درباره کیفیت شهر قائل هستند که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- مشارکت و کنترل محله‌ای، خودکاری، ثبات اجتماعی و فضاهایی که روابط اجتماعی غیررسمی را تسهیل می‌کند. گرچه این‌ها ممکن است ارزش‌های اصلی باشند، ولی اغلب عوامل دیگری چون برابری و عدالت، سلامتی، پاکیزگی، تعادل، نظام، پرهیز از اتفاق و برقراری رابطه نزدیک با طبیعت نیز مورد تأکید قرار گرفته است. پیشنهاداتی نیز ممکن است جنبه‌های دیگری نظیر تنوع و آزادی، لذت به وجود آوردن، تکامل شخص یا گروه یا حتی گاهی آسایش، کارایی عملکرد یا دسترسی خوب را در برگیرد (لينچ، ۱۳۷۶) شهرسازان و برنامه‌ریزان عموماً مؤلفه‌هایی را از جنبه‌های مختلف در مورد کیفیت محیط شهری عنوان می‌کنند که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- شهر باید دارای شهریت باشد. تنوع، بداعث، خوش منظری و سطح زیادی از ارتباط متقابل از خصوصیات آن است.
- شهر باید نمایانگر جامعه و ماهیت جهان بوده و آن را تقویت کند.

- نظام، وضوح و بیان عملکرد موجود از اصولی‌ترین معیارها هستند. شخص از وجود تدابیر جاذب، عظیم، پیچیده و فنی در شهر احساس شادی می‌کند.

- شهر اصولاً یک نظام اداره شده در حال حرکت است. مهم‌ترین عناصر آن عبارت‌اند از: بازار، عملکردهای نهادی، شبکه ارتباطات، تغییر فضایی و فرایند تصمیم گیری.

- محیط از طریق تجربه شخصی و به خاطر کیفیاتی هم چون باز بودن، خوانایی و معنی، ترتیب و لذت احساسی دارای ارزش می‌شود.
- محققان متعددی طی چند دهه اخیر در زمینه شهرسازی، اقتصاد، مسائل اجتماعی و غیره در زمینه مفهوم کیفیت محیط شهری تحقیق کرده و معیارهای مختلفی را بر اساس جنبه‌های گوناگون، برای یک محیط شهری مطلوب ارائه داده‌اند که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

پروفسور دوهل، استاد دانشگاه برکلی آمریکا در اواسط دهه گذشته در کنفرانسی در شهر تورنتوی کانادا، ۱۰ معیار را به عنوان ویژگی‌های کیفیت محیط شهرها ارائه کرد:

- بالا بودن سطح بهداشت براساس شاخص‌های قابل قبول بهداشتی؛
- وجود خدمات بهداشتی مفید و قابل دسترس برای یکایک ساکنان؛

- بالا بودن کیفیت کالبد محیط و مسکن؛
- وجود اکوسیستم‌های سالم؛

- وجود محلات فعال و معنی دار؛
- رفع نیازهای اولیه هر شهروند؛

- وجود روابط اجتماعی در حد معقول؛
- وجود اقتصاد متنوع و خودکفا؛

- تنوع فعالیت‌های فرهنگی

هیلدر براند فری بالا بودن کیفیت محیط شهر را در گرو ویژگی‌های ذیل عنوان کرده است. از نظر او یک شهر خوب باید:

- کلیه نیازهای ساکنین خود را تأمین کند.

- باید دارای ایمنی، امنیت و حفاظت بوده و آن نظر بصری و عملکردی محیطی سازمان یافته و بانظم باشد.

- باید محیط اجتماعی هدایت کننده باشد و حس مکان را تقویت نماید.

- باید دارای یک تصویر ذهنی مناسب، شهرت و اعتبار خوب باشد و به مردم حس اعتماد و منزلت دهد.

- باید به مردم فرصت خلاق بودن، شکل دادن به فضای شخصی و ارائه نظراتشان را بدهد.

- محیط از نظر زیبایی شناسی مطبوع بوده و از نظر کالبدی یکنواخت نباشد (براندفری، ۱۳۸۳).

موسسه (pps) که مؤسسه‌ای تخصصی برای طراحی و احیای فضاهای عمومی شهری است - معیارهایی را برای افزایش کیفیت محیط‌های شهری عنوان می‌کند که عبارت‌اند از:

- معاشرت پذیری و افزایش تماس‌های اجتماعی

- ارتقاء و حمایت از هویت اجتماعی

- ایجاد و حمایت از اقتصاد محلی

- توجه به گروه‌های خاص اجتماعی

- آسایش و راحتی

- گسترش دسترسی‌های مناسب (پروژه‌ای برای فضاهای عمومی، ۲۰۰۸^۲)

بر اساس مطالعه‌ای که در مورد مسائل کیفی شهر لندن توسط "کمیته مشورتی برنامه ریزی لندن (LPAC)" صورت گرفته است، گزارشی تحت عنوان "کیفیت‌های محیط شهری لندن" در سال ۱۹۹۳ میلادی انتشار یافت که متنضم مجموعه معیارهایی است که می‌تواند ضامن ارتقاء کیفیت محیطی باشد براساس پیشنهادات گزارش مزبور کیفیت محیط شهری در گرو فراهم بودن این موارد است:

- مقیاس انسانی و فشرده‌گی بافت شهر

- ساختار مناسب خوانایی و هویت

- پاکیزگی و ایمنی

- مدیریت شهری مطلوب

- غنای بصری

- کاربری و فعالیت‌های مختلط

- وجود فضاهای همگانی و فضاهای خاص

- سهولت حرکت پیاده و سواره

بررسی ویژگی‌های اماکن تفریحی با توجه به معیارهای کیفیت محیطی: اماکن اقامتی وقت به مکان‌های گفته می‌شود که مسافران و جهانگردان مدتی (عموماً بیش از سه روز و کمتر از یک ماه) را در آن مکان برای گذراندن اوقات فراغت و تعطیلات و استراحت به دور از هیاهوی شهر مقیم شوند. این مکان‌ها شامل هتل‌ها (از یک تا پنج ستاره)، متل‌ها، مسافرخانه‌ها، پلازه‌ها، ویلاهای کمپینگ‌ها و سایر اماکن اقامتی می‌باشند. (تولسی، ۱۳۶۹) واژه تفریح در تاریخ بشر سابقه‌ای طولانی دارد اما معنای عامی که می‌توان برای آن پیدا کرد تفریح را تجدید نیرو و کاستن از یکنواختی و درگیری‌های زندگی حرفة ای و تحصیلی و تقویت استعدادها می‌داند به طوری که هر کسی با مقتضیات خویش آنرا تنظیم می‌کند. روانشناسان معتقدند که یکی از شرایط رشد عاطفی و بلوغ اجتماعی و همزیستی افراد، داشتن علاقه به تفریحات و اشتغال به فعالیت‌های سودمند و سازنده افرون بر کار و تحصیل است. این فعالیت‌ها می‌تواند به تفریحات سالم در اوقات فراغت، فعالیت‌های ورزشی گردشگری (دیداری، رفتاری) تقسیم گردد. ورزش و حرکات موزون بخش مهمی را در گذراندن اوقات فراغت از خود نشان می‌دهد که در مکان‌هایی خاصی مانند سالن‌ها، زمینهای ورزشی و ... یا در مکان‌های طبیعی (ماهیگیری، کوهپیمایی، قایقرانی و ...) تقسیم می‌گردد.

تعاریف ارائه شده از اوقات فراغت: منظور از فراغت، سرگرمی‌ها، تفریحات، فعالیت‌هایی است که به هنگام آسودگی از کار عادی با شوق و رغبت، افراد به سوی آن روی می‌آورند. در تعریف دیگری از مفهوم اوقات فراغت با دیدگاه مصرف انرژی (به نقل از

میرکمالی، سید محمد) آمده است که: اوقات فراغت یعنی آزاد شدن و فراغت از یک دوره مصرف انرژی و تمرکز خاص بر یک حالت دیگر، که ممکن است استراحت، تجدید قوا، تنوع، فرصت ارزشیابی از خود و آماده شدن برای دوره بعدی کار و زندگی باشد. دومازیه جامعه شناس فرانسوی و مؤلف کتاب به سوی یک تمدن فراغت معتقد است که:

اوقات فراغت مجموعه فعالیتهایی است که شخص پس از ارزشیابی از تعهدات و تکاليف شغلی، خانوادگی، اجتماعی با میل و اشتیاق به آن می‌پردازد.

و غرضش استراحت، تفریح، توسعه دانش، به کمال رساندن شخصیت خویش، به ظهور رساندن استعدادها و خلاقیت و مشارکت آزادانه در اجتماع است.

اکنون با بررسی این تعاریف می‌توان به این نکات اشاره نمود:

۱ - در ارائه تعریف «اوقات فراغت» عده ای از صاحبنظران به «ویژگی اوقات فراغت» اشاره نموده‌اند و عده‌ای دیگر «اهداف اوقات فراغت» و گروهی «آثار و نتایج اوقات فراغت» را مورد توجه قرار داده‌اند.

۲ - از میان تعاریف ارائه شده هفت تعريف دومازیه (Dumazdeidi) تقریباً جامع‌ترین تعريف برای اوقات فراغت است. که در آن علاوه بر ویژگیهای «اوقات فراغت» به کارکردها و نتایج آن نیز اشاره نموده است.

شاخص‌های کیفی و کمی اوقات فراغت: اکثر برنامه‌ریزی‌ها از جمله برنامه‌ریزی اوقات فراغت ممکن است تحت الشاع آرا و نگرش‌های مدیریت کلان جامعه و مدیریت‌های محلی قرار گیرد و به طور نسبی و محدود با مشارکت‌های مردمی همراه نباشد. بنابراین بررسی جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه در برنامه‌ریزی اوقات فراغت ضروری است. در این زمینه توجه به این اصول نیز سودمند است.

- هدایت ساختار و امکانات زیست محیطی به سمت نیازهای افراد.

- استفاده بهینه از چشم‌انداز محیط.

- ایجاد پیوند میان چشم‌انداز محیط و طراحی و برنامه‌ریزی.

- رعایت حداکثر سادگی و ساده‌سازی در طراحی فضاهای تفریحی.

- به صرفه نمودن استفاده از فضاهای تفریحی ویژه برای افراد کم درآمد.

- مناسب نمودن فضاهای تفریحی با ویژگی‌های گروه‌های سنی جامعه و گروه‌های جنسی.

- توجه به ویژگی‌های جغرافیایی و بوم‌شناسی و ریخت‌شناسی فضاهای تاریخی.

نقش و کارکرد اوقات فراغت: به طور کلی می‌توان کار و فراغت از کار را در مقابل هم دید بدین لحاظ طی یک دسته بندی به مقایسه آن‌ها پرداخته تا نقش و جایگاه فراغت به خوبی آشکار شود.

نقش و کارکردهای اوقات فراغت	آنديشه	آرایش فکر و	نقوبت قوای	آنديشه	تمامين استراحت	نقش و کارکردهای اوقات فراغت
جسمی و حرکتی	جسمی	آرایش فکر و	نقوبت قوای	آنديشه	تمامين استراحت	جسمی و حرکتی
آرایش فکر و	آنديشه	آرایش فکر و	نقوبت قوای	آنديشه	تمامين استراحت	جسمی و حرکتی
نقش و کارکردهای اوقات فراغت	آنديشه	آرایش فکر و	نقوبت قوای	آنديشه	تمامين استراحت	جسمی و حرکتی
نقش و کارکردهای اوقات فراغت	آنديشه	آرایش فکر و	نقوبت قوای	آنديشه	تمامين استراحت	جسمی و حرکتی

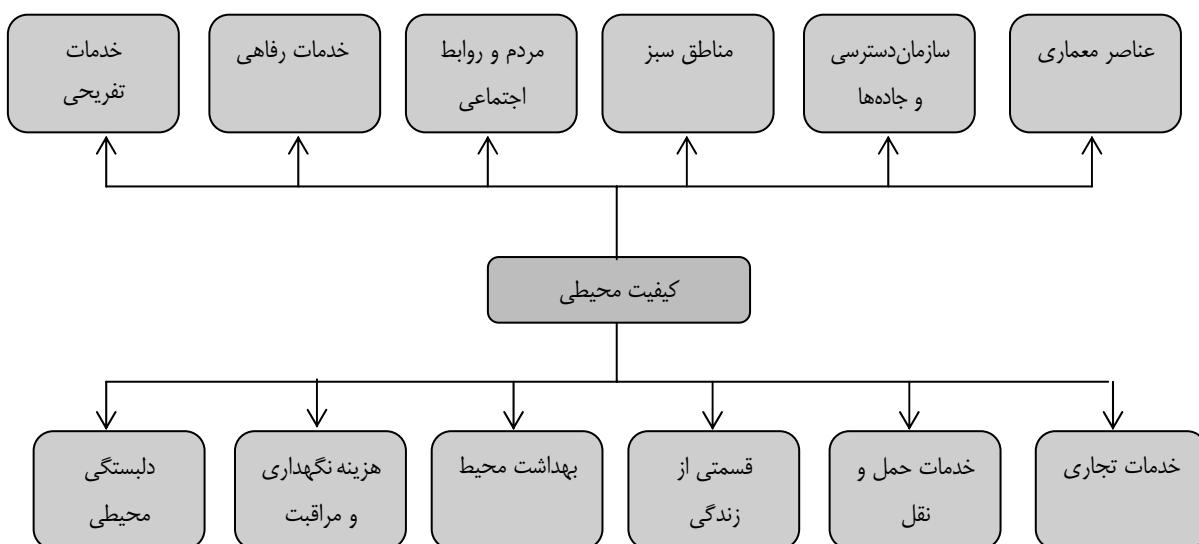
تصویر ۲- نقش و کارکرد اوقات فراغت

تدوین مدل سنجش کیفیت محیطی در مکان‌های تفریحی با نوجه به ترجیحات ذهنی شهروندان پژوهشگران مختلفی تأثیر این متغیرها را بر روی میزان ادراک رضایت مندی بررسی کرده‌اند. از جمله ویژگی‌های فردی مؤثر بر رضایت می‌توان به عوامل جمعیتی، شخصیتی، ارزش‌ها، انتظارها، مقایسه با سایر سکونتگاه‌ها و امید به آینده اشاره کرد (گیفورد، ۱۳۷۸).

تصویر ۳- سنجش کیفیت محیط

با توجه آرا و نظریات اندیشمندان و بررسی ادراکات ذهنی مردم، شاخص‌های زیر به عنوان معیارهای سنجش کیفیت محیطی در قالب چهارچوب نظری پژوهش طرح می‌شوند:

تصویر ۴- کیفیت محیط (ون‌بل، ۱۹۹۷)^۳

شناخت محدوده مورد مطالعه

شهرستان ایلام به مرکزیت شهر ایلام و در سال ۱۳۰۸ شمسی در خاور و شمال خاوری ده بالا و در منطقه‌ای که حسین آباد (منسوب به حسین قلی خان والی) نامیده می‌شد و در جوار ساختمان‌های به جا مانده از والی، بنا گردید و با به توجه به سابقه تاریخی منطقه و تصویب فرهنگستان ایران، ایلام نامیده شد. دیوارهای سنگی و دامنه‌های جنگلی کوه‌های مانشت، سیوان، شلم و سیاه کوه، به شکل دزی وسیع شهر و دشت‌های اطراف آن را برگرفته است. شهر ایلام در مرکز جغرافیایی استان قرار نگرفته است. از این رو، موقعیت آن تا حدودی که اهمیت ارتباطی و تجاری آن را محدود می‌کند، به طوریکه محصولات بخش‌ها و روستاهای دور دست به استان‌های دیگر صادر می‌شود. اما ایجاد شبکه راه‌ها و اتصال مراکز شهری به ایلام مخصوصاً نزدیکی با مرزیا وجود آب و هوایی نسبتاً مناسب و مساعد، مرکزیت سیاسی، وجود مؤسسات رفاهی و... به آن موقعیتی ویژه، داده است. بخش مرکزی ایلام دارای دهستان‌های

3. Van poll,1997

میشخاص و حومه ۳۶ روستاست. توتون از مهمترین محصولات دهستان میشخاص است. چوار، یکی از بخش‌های شهرستان ایلام در ۱۸ کیلومتری شهر ایلام و بر سر راه اصلی ایلام – ایوان – اسلام آباد غرب قرار گرفته است.

روش تحقیق

این تحقیق براساس هدف کاربردی است و بر اساس نحوه گردآوری اطلاعات در زمرة تحقیق توصیفی – تحلیلی قرار می‌گیرد. و از نوع کاربردی است که با استفاده از تحقیقات بنیادی به منظور به کمال رساندن رفتارها و روش‌ها و الگوهای مورد استفاده در جامعه انسانی انجام می‌شود و در بخش دیدگاه‌های نظری و مورور مطالعات پیشین روش توصیفی و استنادی به کار گرفته شده است. در ابتدا منابع و مأخذ مکتوب و مقالات و راهنمایی‌های داخلی و خارجی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و سپس محتویات آن استخراج شده و با نظر اساتید بخش‌های تئوری تدوین گردیده است. در مرحله بعد برای دستیابی به روابط و متغیرها و شاخص‌ها از روش تحلیلی استفاده شده و داده‌ها با روش پیمایشی و به‌وسیله پرسشنامه جمع آوری شده و مورد سنجش و تحلیل قرار گرفته است.

تحلیل داده‌ها

پس از مطالعه تک به تک موارد و نمونه‌ها و تأثیر هر یک بر دیگری به روش استدلال منطقی و علی مقایسه‌ای و همچنین تجربی، اصلی‌ترین عوامل و درجه تأثیر آن‌ها را یافته و با رعایت اولویت بندی، به اعمال آن‌ها در طراحی پرداخته و نتایج با ارائه نمودارها و جدول‌ها مقایسه شده و اعمال خواهد شد.

تحقیق بر طبق آزمون‌های زیر مورد بررسی قرار داده شده و در ادامه تحلیل آنرا می‌بینیم:

رشد سریع شهرها و بی‌توجهی آن به مکان‌های رفاهی و تفریحی از لحاظ کیفیت محیطی دچار افولی شدید کرده است بنابراین برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت محیطی در این بافت‌ها اجتناب‌ناپذیر است. کیفیت محیطی مفهومی چند بعدی است که تأثیرات بسزایی بر زندگی ساکنان یک شهر دارد و مهمترین این تأثیرات، رضایتمندی است. بنابراین همان طور که مشخص است، در برنامه ریزی برای این محیط‌ها شناسایی معیارهای مؤثر بر رضایتمندی افراد آن‌ها و نحوه تأثیرگذاری این معیارها بر یکدیگر از الویت بر خوردار است. در این تحقیق کیفیت محیطی مناطق رفاهی تفریحی ایلام و منطقه چهاسیز با در نظر گرفتن ۱۱ مقیاس بررسی شده است. این ۱۱ مقیاس شامل ۴ معیار مولد به شرح زیر است، که ۳ مقیاس مربوط به جنبه‌های فضایی (برای مثال: طراحی فضایی عماری، سازمان و دسترسی به فضا (در دسترس بودن فضا، فضای سبز) و یکی مربوط به خصوصیات انسانی مثال: مردم و روابط اجتماعی) و ۴ جنبه خصوصیات اصلی (برای مثال: خدمات رفاهی، تفریحی، تجاری و حمل و نقل) و ۳ جنبه خصوصیات متنی (برای مثال: شیوه زندگی، بهداشت محیط زیست، هزینه نگهداری و تعمیر) می‌باشد.

جامعه آماری ۳۸۳ نفر از ساکنین شهر ایلام است. و میزان این جامعه آماری از فرمول کوکران و جمعیت شهر ایلام بر طبق آمار ۱۳۹۰، که ۱۷۷۹۸۸ نفر بوده است محاسبه شده.

پایایی پرسشنامه: یکی از روش‌های اندازگیری پایایی روش آلفای کرونباخ می‌باشد، که در این روش هرگاه این مقدار بیشتر از ۰.۷ باشد، می‌توان گفت ابزار دارای پایایی بالای است (حبیب پور، صفری، ۱۳۹۰: ۳۵۹).

جدول ۱- پایایی پرسشنامه

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.881	.882	13

همانطور که مشاهده می‌شود در پژوهش صورت گرفته، مقدار آلفای کرونباخ استاندار ۰.۸۸۲ می‌باشد که نشان دهنده این می‌باشد که، پژوهش صورت گرفته از پایایی مناسبی برخوردار است. و نتایج حاصله قابل اتقا است. بنابراین پس از بررسی پایایی پژوهش و مثبت بودن نتایج به تحلیل و ارزیابی با استفاده از روش رگرسیون چند متغیر می‌پردازیم.

رگرسیون چندگانه: گاهی دو یا چند متغیر تأثیر عمده ای روی متغیر وابسته ای دارند. در این وضعیت از رگرسیون چندگانه جهت بیش بینی متغیر وابسته استفاده می‌شود. در رگرسیون چندگانه نیز فرض خطی بودن رابطه بین متغیرها برقرار می‌باشد و برهمین اساس معادله رگرسیون چندگانه با سه متغیر وابسته به $y=a+b_1x_1+b_2x_2+b_3x_3$ تعریف می‌شود (مؤمنی و قیومی، ۱۳۸۹).

یکی از جداولی خروجی آزمون رگرسیون چند متغیر، جدول Model Summary می‌باشد که این جدول به بررسی ضریب همبستگی بین متغیرها و ضریب تعیین تعديل شده می‌پردازد.

جدول -۲ Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.725 ^a	.525	.367	2.04932

نتایج حاصله از جدول بالا حاکی از این می باشد که مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰.۷۵۲ می باشد که نشان می دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد. و از سوی مقدار ضریب تعدیل شده (R Square) برابر است با ۰.۵۲۵ درصد که نشان دهنده این می باشد که ۵۲.۲ درصد از کل تغییرات میزان کیفیت محیطی در بین شهروندان وابسته به ۱۲ متغیر مستقل ذکر شده در این معادله می باشد. جدول بعدی این آزمون مربوط به جدول ANOVA است که که برآزندگی مدل را مورد بررسی قرار می دهد.

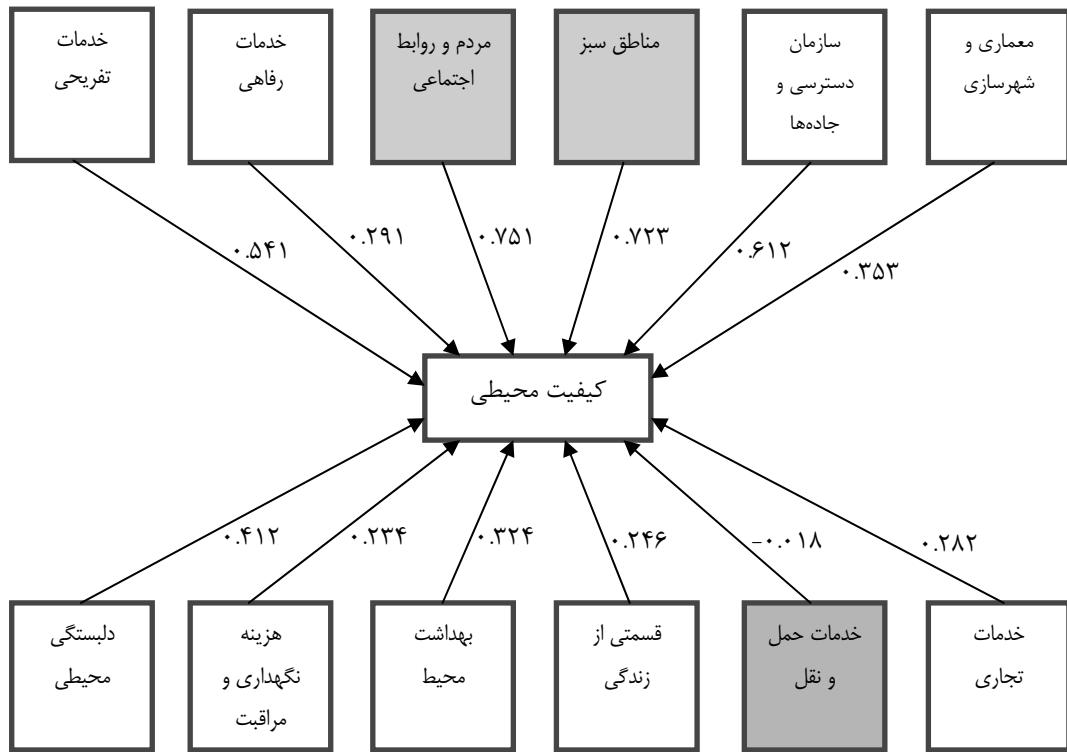
جدول -۳ ANOVA

Model	df	F	Sig.
1	Regression	12	3.320
	Residual	370	
	Total	382	

با توجه به معنی داری مقدار آزمون F (۳.۳۲۰) درسطح خطای کوچک تر از ۰.۰۰۳ می توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق مرکب از ۱۲ متغیر مستقل و یک متغیر وابسته مدل خوبی بوده و مجموعه متغیرهای مستقل قادرند تغییرات کیفیت محیطی را تبیین کنند. خروجی بعدی، جدول میزان تأثیر هر متغیر در مدل را نشان می دهد.

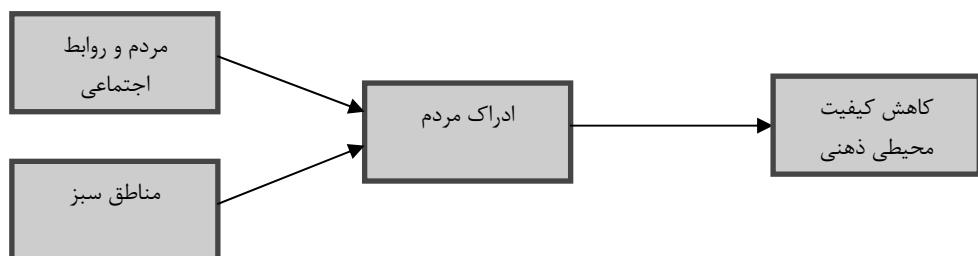
جدول -۴ coefficients

Model	Standardized Coefficients		t	Sig.
	Beta			
(Constant)			0.347	0.014
	Architecture and town planning	0.353	1.342	0.004
	Available on roads	0.612	2.758	0.000
	Green areas	0.723	3.102	0.000
	Public and community relations	0.751	3.312	0.000
	Welfare services	0.291	1.124	0.003
	Recreational Services	0.541	2.324	0.000
	Business services	0.282	1.122	0.004
	Transportation	-0.018	-1.001	0.145
	Part of Life	0.246	1.052	0.012
	Environmental Health	0.324	1.234	0.021
	Maintenance and care	0.234	1.012	0.032
	Peripheral attachment	0.412	2.217	0.001

تصویر ۵- کیفیت محیطی

همانطور که در جدول و مدل بالا مشاهده می‌کنید، به جز مؤلفه حمل و نقل که معنی دار نمی‌باشد، و به مفهوم این می‌باشد که این مؤلفه هیچ گونه تأثیر بر کیفیت محیطی ندارد، و می‌توان در مدل نهایی آنرا حذف نماییم. بقیه مؤلفه‌های حاضر به نحوی بر کیفیت محیطی مکان مورد نظر تأثیر گذار است. بیشترین مؤلفه تأثیرگذار بر کیفیت محیطی مربوط به مردم و روابط اجتماعی با ضریب بتای ۰.۷۵۱ و کمترین مؤلفه مربوط به خدمات تجاری با ضریب بتای ۰.۲۸۲ است. بنابراین چالش‌های موجود در کیفیت محیطی فضاهای اوقات فراغت در شهر ایلام به صورت دیاگرام زیر می‌باشد:

تصویر ۶- نمودار مسیرهای بحرانی مؤثر در کاهش کیفیت محیطی در مکان‌های تفریحی از منظر ادراکات ذهنی شهروندان ایلامی

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی و واکاوی سازوکار کیفیت محیطی در مکان‌های تفریحی شهری با مطالعه نمونه موردی مکان‌های تفریحی شهر ایلام می‌باشد. در همین راستا بعد از تعریف کیفیت محیطی و مرور تجربیات جهانی ویژگی‌های مکان‌های گردان اوقات فراغت را توصیف کردیم. با تلفیق و تحلیل منطقی مراحل انجام شده، ساخت مدلی مفهومی بر مبنای فرضیات پژوهش به سادگی امکان‌پذیر شد. در ادامه پژوهش، بعد از معرفی نمونه موردی سعی شد با استفاده از تحلیل‌های قوی رگرسیونی که با استفاده از پرسشنامه در مکان‌های مورد نظر جمع‌آوری شده بود سازوکار کیفیت محیطی در اماکن تفریحی با استفاده از خوانش ادراکات ذهنی شهروندان مورد بررسی قرار گیرد. یافته‌های استخراج شده از بطن تحلیل‌های آماری نشان دادند که مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در درک شهروندان از مکان‌های تفریحی با درنظر گرفتن کیفیت این محیط‌ها ۲ عامل روابط اجتماعی و مناطق سبز می‌باشند که این دو عامل

به خودی خود به عنوان چالش و مسیر بحرانی در تصویر ذهنی شهروندان عمل می‌کنند. بنابراین لزوم جای دادن این ۲ مقوله در طراحی‌ها و برنامه‌ریزی‌های آتی به خوبی احساس می‌شود. با توجه به تحلیل‌های آماری، عامل دسترسی را نیز می‌توان به عنوان متغیر مؤثر در خوانش فضاهای تفریحی از نظر کیفیت محیطی توسط شهروندان به حساب آورد. درواقع، به نظر می‌رسد دسترسی مناسب به عنوان عنصر جاذب عمل کرده سبب ترغیب هرچه بیشتری شهروندان به حضور در فضاهای تفریحی خواهد شد. دیگر عوامل مورد ذکر در چارچوب نظری تحقیق نیز در سطحی برابر بر کیفیت محیطی امکان گذران فراغت از نظر ادراکات ذهنی شهروندان اثر گذاشته‌اند.

منابع

- الکساندر، ک. (۱۹۶۹). معماری و راز جاودانگی، راه بیزمان ساختن. ترجمه: مهرداد قیومی بیدهندی، تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- بحرینی، س.ح. (۱۳۸۰). توسعه شهری پایدار، از فکر تا عمل. مجله محیط‌شناسی شماره ۲۷، انتشارات دانشگاه تهران.
- بحرینی، س.ح. (۱۳۷۷). فرآیند طراحی شهری. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.
- براند فری، ۵. (۱۳۸۳). طراحی شهری (به سوی یک شکل پایدارتر شهر). ترجمه: حسین بحرینی.
- پاکزاد، ج. (۱۳۸۸). مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.
- توسلی، م. (۱۳۶۹). اصول و روش‌های طراحی شهری و فضاهای مسکونی در ایران. جلد اول، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری، وزارت مسکن و شهرسازی، دوره دوم، چاپ دوم.
- سیمای کلی استان ایلام. (۱۳۸۱). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان ایلام: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان ایلام.
- حافظ نیا، م.ر. (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: انتشارات سمت.
- جلالی فراهانی، م. (۱۳۸۷). مدیریت اوقات فراغت و ورزش‌های تفریحی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- درخشندۀ، س.م. (۱۳۹۰). ایل من ایلام (بررسی جامع تاریخ، جغرافیا، تمدن و فرهنگ استان ایلام). ایلام: انتشارات زانا، چاپ اول.
- زندده‌دل، ح. و دستیاران. (۱۳۷۶). مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی، استان ایلام. تهران: انتشارات ایرانگردان.
- غفاری، ن. (۱۳۸۹). طراحی فضای شهری متناسب با نیازهای جوانان (با رویکرد ایجاد پاتوق‌های جوانان). پایان‌نامه دانشگاه آزاد اسلامی علوم تحقیقات.
- گروتر، ی. (۱۳۷۵). زیباشناختی در معماری. ترجمه: جهانشاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- گلکار، ک. (۱۳۷۹). طراحی شهری پایدار در شهرهای حاشیه کویر. هنرهای زیبا، دوره ۸
- فریدادی، ش. (۱۳۷۹). مقاله بررسی تحولات اندیشه‌های مؤثر بر شکل‌گیری اصول طراحی منظر شهر در قرن ۲۰، شماره ۲۶.
- رفیعیان، م. مولودی، ج. (۱۳۹۰). رویکردها و روش‌های سنجش کیفیت محیط مسکونی شهری. نشریه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۱۵، شماره ۳.
- لینچ، ک. (۱۳۷۴). سیمای شهر. ترجمه: منوچهر مزینی. انتشارات دانشگاه تهران.
- مؤمنی، م. و فعال قیومی، ع. (۱۳۸۹). تحلیل آماری با استفاده از SPSS. انتشارات دانشگاه تهران.
- نویفرت، پ. (۱۳۸۶). اطلاعات معماری. ترجمه: حسین مظفری. انتشارات آزاده.

- Carmines, E. and Zeller, R. (1979). Reliability and Validity Assessment. New York and London: Sage Publications.